

DOI:10.26104/NNTIK.2023.33.54.057

Матаева А.Э., Кубатбекова А.М., Шейшенбек кызы Э.

ТЕЛЕБЕРҮҮЛӨРДӨН ЭЛ АРАЛЫК ТЕМАНЫ
ЧАГЫЛДЫРУУНУН ӨЗГӨЧӨЛҮКТӨРҮ

Матаева А.Э., Кубатбекова А.М., Шейшенбек кызы Э.

ОСОБЕННОСТИ ОСВЕЩЕНИЯ МЕЖДУНАРОДНОЙ
ТЕМАТИКИ НА ТЕЛЕВИДЕНИИ

A. Mataeva, A. Kubatbekova, Sheishenbek kuzu E.

FEATURES OF COVERING INTERNATIONAL
TOPICS COVERAGE ON TELEVISION

УДК: 316.774

Бул макалада дүйнөлүк окуялар тууралуу маалымат булагы катары тележурналистиканын маанилүүлүгүнө жана телекөрсөтүүдө эл аралык тематиканы чагылдыруунун өзгөчөлүктөрүнө көңүл бурулат. Макалада Азаттык, уналгысы, Би-Би-Си жана Кыргыз телеканалдарындагы тележурналисттик иштердин мисалдары каралат. Ошондой эле эл аралык жаңылыктар дүйнөдө болуп жаткан окуяларды түшүнүү жана дүйнөлүк окуяларга жеке көз карашыңызды иштеп чыгуу үчүн маанилүү экени баса белгиленет. Бирок, жергиликтүү окуяларды чагылдырудан айырмаланып, эл аралык теманы чагылдыруу өзгөчө мамилени талап кылат. Тележурналисттер эл аралык теманы чагылдырууда көптөгөн факторлорду, анын ичинде маданий жана тилдик өзгөчөлүктөрдү жана өлкөлөрдүн кызыкчылыктарын эске алышы керек. Жалпысынан макалада тележурналистика дүйнөдө болуп жаткан окуялар тууралуу маалыматты жайылтууда маанилүү роль ойной тургандыгы жана эл аралык темаларды эффективдүү чагылдыруу тележурналисттерден өзгөчө мамилени талап кылары көрсөтүлгөн.

Негизги сөздөр: эл аралык, жаңылыктар, маалымат, дүйнөлүк, коомдук пикир, таасир.

Данная статья обращает внимание на важность тележурналистики в качестве источника информации о мировых событиях и на особенности освещения международной тематики на телевидении. В статье рассматриваются примеры тележурналистской работы на радио Азаттык, BBC и кыргызских телеканалах. Также подчеркивается, что международные новости важны для того, чтобы понимать происходящее в мире и выработать свой собственный взгляд на мировые события. Однако, в отличие от освещения местных событий, освещение международной тематики требует особого подхода. Тележурналисты должны учитывать множество факторов при освещении международной тематики, включая культурные и языковые особенности и интересы стран. В целом, статья показывает, что тележурналистика играет важную роль в распространении информации о мировых событиях, и что эффективное освещение международной тематики требует особого подхода со стороны тележурналистов.

Ключевые слова: международные, новости, информация, мировой, общественное мнение, влияние.

This article draws attention to the importance of television journalism as a source of information about global events and the peculiarities of covering international topics on television. The article provides examples of journalistic work on Radio Azattyk, BBC, and Kyrgyz TV channels. It also emphasizes that international news is important to understand what is happening in the world and to

form one's own view of global events. However, unlike covering local events, covering international topics requires a special approach. Journalists must take into account many factors when covering international topics, including cultural and linguistic peculiarities and the interests of countries. Overall, the article shows that television journalism plays an important role in disseminating information about global events, and that effective coverage of international topics requires a special approach from journalists.

Key words: international, news, information, global, public opinion, influence.

Эл аралык жаңылыктар дүйнөдө болуп жаткан окуялар тууралуу маалыматтын маанилүү булагы болуп саналат жана дүйнөлүк процесстерди тереңирээк түшүнүүгө өбөлгө түзөт. Алар коомдук пикирди калыптандырууга жардам берет жана белгилүү бир кырдаалда белгилүү бир чечимди кабыл алуунун маанилүүлүгүн түшүнүүгө жардам берет.

Телекөрсөтүү жаңылыктардын маанилүү булагы болгон, бирок азыр ал интернет менен атаандашууда. Жаңы технологиялар дүйнөлүк телеканалдардын трансформациясына жана дүйнөлүк рынокто “Катар Аль-Жазира”, “France 24” жана “RT” сыяктуу жаңы олуттуу медиаконгломераттардын пайда болушуна алып келди. Ар кайсы өлкөлөрдө бири-бири менен ийгиликтүү атаандашкан жаңы күнү-түнү маалымат берүүчү телеканалдар пайда болду. Кыргызстанда да жаңылыктарды берүүчү бир нече телеканалдар жана радиолор бар.

Изилдөөлөрдүн жана сурамжылоонун жыйынтыгы боюнча 97% [1] калктын саны сыналгы көрүшөт жана 62,3%ы маалымат каражаттарына ишенет [2]. Журналисттер аудиториянын маалыматтык муктаждыктарын канааттандырышы керек, ошондуктан алар жаңылыктарды берүүнүн жаңы ыкмаларын иштеп чыгышат. Жаңылыктар тематикалык жактан ар түрдүү болот. Мисалы, маданият, спорт, саясий жана эл аралык жаңылыктары кандайдыр бир маалыматты берет. Жаңылыктын таасири күчтүү жана ал оң же терс да болушу ыктымал. Маалымат туура берилсе, коомдун тигил же бул жүрүм-турумун “программалоо” мүмкүн десек жаңылышпайбыз. Жаңылыктын аркасында адам саясатты түшүнүп, дүйнөдөгү ар кандай окуялар менен таанышып, айланада болуп жаткан

маалыматтар тууралуу аң сезимде өз пикирин түзө алат. Ошентип, жаңылыктар жашообуздун ажырагыс бөлүгү болуп саналат.

Жаңылыктардын цикли абдан бай жана дайыма жаңыланып турушу мүмкүн же бир темага багытталышы мүмкүн.

Би-Би-Синин репортаждарында фактылар, эксперттик комментарийлер жана ар кайсы тараптын пикирлери камтылган. Телеканалдын ишмердүүлүгүндө видео жана фотоматериалдар, графика жана анимация сыяктуу визуалдык элементтер чоң мааниге ээ.

Би-Би-Синин эл аралык кабарларынын маанилүү элементи тилдин тактыгы болуп саналат. Канал жаңылыктар чагылдырылган өлкөлөрдө колдонулган бардык тил өзгөчөлүктөрүн эске алып, көрүүчүлөргө окуянын толук жана так сүрөтүн алууга мүмкүндүк берет.

Салмактуу репортаждарды чагулдурууда Би-Би-Си бул маселеге жөнөкөй көз карашта дегенди билдирбейт. Тескерисинче, кээде корреспонденттер жана байкоочулар «жалпы чындыктарга каршы чыгып, аудиторияга жагымсыз нерселер жөнүндө» айтууга туура келет. Бирок ошол эле учурда Би-Би-Синин журналисттерине коомдук маселелер боюнча өз оюн айтууга тыюу салынган.

Кабардын медиа тексттеринин тилдик өзгөчөлүктөрүн аныктоо үчүн биз Би-Би-Синин дүйнөлүк жана Кыргыз кызматынын бир катар маалыматтык медиатексттерин талдап чыктык.

Биринчи этапта медиатексттердин мазмуну боюнча талдоо жүргүзүлдү. Жыйынтыктар ЖМКда терс маалымат басымдуулук кылганын көрсөттү, бул жалпы сандын 70%га жакынын түзөт. Ага табигый кырсыктар, террордук актылар, чыр-чатактар, антисоциалдык жүрүм-турум жана зомбулуктун башка түрлөрү кирет. Мындай жаңылыктардын мисалдары (“баш сөздөрдү” (headlines):

– *Пакистандагы селден 53 адам каза болду (Апрель, 2018-ж.);*

– *Экватордогу жер титирөө: каза болгондордун саны 272ге жетти (Март, 2017-ж.)*

– *Италиянын премьер-министри Сальвиниге кескин чабуул коюп отставкага кетет (Август, 2019-ж.)*

– *Сириялык козголоңчулар негизги чептерден сүрүлүп чыгарылды (Август, 2019-ж.)*

– *Индияда мөңгү көчтү: 145 киши дайынсыз, каза тапкандар бар (Февраль, 2021-ж.) [3].*

Бул акцентуация (күчөтүү) угуучуда туруксуздук жана ишенимсиздик сезимин жаратууга, ошондой эле коомдогу дүрбөлөндү күчөтүүгө багытталган. Үчүнчү дүйнө өлкөлөрүндө болуп жаткан окуялар боюнча позитивдүү репортаждын жоктугу бул өлкөлөрдүн табигый кырсыктардан жана куралдуу кагылышуулардан улам туруксуздугуна байланыштуу

терс имиджди жаратат. *Структуралык талдоо*: алып баруучунун саламдашуусу жана программа менен тааныштыруу; диктордун сөзү; негизги бөлүк; корутунду. Мазмундук жана структуралык компоненттердеги маалыматтар жана аудиторияга таасир этүүдө тилдик каражаттар эң чоң роль ойноорун белгилей кетүү керек.

Г. Добросклонскаянын айтымында медиа тексттер көбүнчө этиштик фразаларды колдонуп, аларды динамикалуу кылып, чектелген убакыттын ичинде көбүрөөк окуяларды камтыйт [4]. Телекөрсөтүү медиа тексттерин талдоодо төмөнкү этиштик фразаларды көп колдонууну аныктады: *күнөөсүн мойнуна алуу, айыптоо, курал берүү, кылмыш кылуу, азап тартуу, конституцияны кабыл алуу, каражат чогултуу, кирешени көбөйтүү.*

Жаңылыктардын телекөрсөтүү аркылуу чыгышы маалыматтын кысылышын билдирет, бул лексикалык байланыштардын көбөйүшүнөн билинет, анткени сөздөрдүн лексикалык байланышы тилдик каражаттарды колдонуу жагынан эң үнөмдүү болуп эсептелет: *чыр-чатактар, тынчтык процесси, качкындар лагерин, запастар, камсыздандыруу полиси, калыбына келтирүү иштери, бажы союзу, жабырлануучулардын билдирүүлөрү.* Лексикалык өзгөчөлүктөр жөнүндө сөз кылганда терс баа берүүчү компонент басымдуулук кылган лексиканы белгилебей коюуга болбойт. Бул топко *курмандык, чыр-чатак, кыйроо, кризис, кулчулук, кургакчылык, тамак-аштын кымбатташы, согуш* ж.б. зат атоочторду киргизсе болот. Этиштердин ичинен *өлтүрүү, азап тартуу, коркутуу, өлүү, зыянга учуратуу, кол салуу* ж.б. сөздөр көп колдонулганы белгилүү.

Би-Би-Си кыргыз кызматынын журналисттери жаңылыктарды жазуудагы негизги эрежелердин бири:

- Би-Би-Си өз атынан террорчу, экстремист, бандит, кылмышкер деп айтпайт;
- ким бирөөлөрдүн согушка, зомбулукка чакырган ураандарына орун бербейт.

Ушул соңку эрежеге байланыштуу бир мисал келтирсек: “2005-жылы мартта Аксыдан нааразы адамдар Бишкектин күн батыш тарабына чогулуп, шаарды көздөй жүрүш башташты. Алар “*Элин аткандарга, жерин саткандарга өлүм!*”, “*Акаев кетсин!*” деп бир ооздон ураан таштап баратышкан. Кечинде эфирден чыкканда “Акаев кетсин!” деген калып, “өлүм” деген үндөр алынып салынган. Себеби “Би-Би-Си” андай чакырыктарды таратып, көпчүлүктү козутууга акысы жок дешти”.

Биздин оюбузча, сын атоочтор көбүнчө тактооч менен айкалышып, кабыл алуучунун аң-сезиминде болуп жаткан окуялардын терең терс көрүнүшүн түзүүчү өзгөчө таасир этүү мүмкүнчүлүгүнө ээ. Мисалдарды карап көрөлү: *айласы кеткен, үй-жайсыз,*

өлүмгө дуушар болгон, адилетсиз, туура келбеген, жаман, аз, кайгылуу ж.б.

– *Кайрымдуулук уюмунун айтымында, азык-түлүк бактарын колдонгон адамдардын саны кескин өстү.*

– *“Кадимки Армагедон”: Нью-Йоркто масса-лык киши өлтүрүү (2022)*

– *Орус аскерлеринин жай жарандарды өлтүргөнү камераларга түшүп калган (2022-ж.)*

– *Украинадагы согушта 200 жаш бала каза таап, 400 жарадар болду (2022-ж.)*

Ошентип, комментаторлор окуяларды маалыматтык чагылдырууда объективдүүлүк талабына туура келбеген аналитикалык лексиканы көбүрөөк колдонуп жатышат. Буга мисал катары бул сөз айкаштарын айтсак болот: *кеңири таралган эл аралык айыптоо, абдан тынчсыздандыруучу, Конституцияны ачык бузуу, өтө кооптуу, чоң тобокелдик.*

Аудиториянын аң-сезимин манипуляциялоонун жолдорунун бири болгон, жаңылык тексттеринде этишти активдүү формаларды пассивдүү формаларга алмаштыруу максатында, маалыматты чечмелөө мүмкүн. Бул саясий контекстте пайдалуу. Мисал катары, Би-Би-Си телеканалынын билдирүүлөрүндөгү кээ бир пассивдүү конструкцияларды карап көрөлү:

Анын чечими 2017-жылы Эрнандес айымды күнөөлүү деп таап, 30 жылга эркинен ажыратылган соттун чечимине карама-каршы келген.

Синтаксистик деңгээлде таасир этүүнүн башка каражаттарына келсек, суроо сүйлөмдөрдүн колдонулушу белгиленет, алар көбүнчө жаңылыктардын баш сөздөрүндө кездешет жана биринчи кезекте эмоционалдуулуктун жогорку деңгээлинен улам кийинки маалыматка угуучулардын көңүлүн буруу үчүн кызмат кылат.

Көрүүчүлөрдүн көңүлүн белгилүү бир маалыматка буруу үчүн иштелип чыккан күчөтүүчү түзүлүштөрдү колдонуу да маанилүү ролду ойнойт, мисалы:

– *Бирок Нигерия жардамды кабыл алууга даярбы?*

– *Кыргыз бананын жедиңиз беле?*

– *Украинадагы согушта НАТОнун ролу кандай?*

– *“Байрактардын” Тажикстанга берилиши эмнеге кыргыз бийлигин чочулатат? [3].*

К.К. Гаврилов Журналисттин негизги максаттарынын бири – көрүүчүнүн көңүлүн буруу жана муну кадр аркасындагы текстке кандайдыр бир ритмди коюу менен ишке ашырууга болот. “Мазмундуу кыска сүйлөмдөр” (алты сөздөн ашык эмес) ритмди тездетет, тынчсызданууну жаратат жана көрүүчүнүн көңүлүн бурууга мажбурлайт. Узун фразалар (болжол менен 13-18 сөз) ритмди жайлатат, тынчтандырат. Орточо узундуктагы (7-12 сөз) сүйлөмдөр эмоционалдык реакциясыз маалыматты синирип алганга ыла-

йыкташтырат» - дейт [5].

Талдоо көрсөткөндөй, жаңылыктардын дикторлору өздөрүнүн кириш сөзүндө аудиториянын көңүлүн маалыматка буруу үчүн ачык интонацияны колдонушат.

Жогоруда айтылгандардын бардыгын эске алып, биз төмөнкүдөй тыянак чыгарууга болот:

1. Телекөрсөтүү жаңылыктары көрүүчүлөрдүн аң-сезимин башкарып, маалымат берүүчү да, таасир этүүчү да функцияны аткарат;

2. Маалымат каражаттарынын тексттери материалды тандоо, структуралык өзгөчөлүктөрү жана тилдик мүнөздөмөлөрү боюнча айырмаланат;

3. Медиа тексттерди талдоо көрсөткөндөй, алар көбүнчө көрүүчүлөрдүн пикирине таасир эте турган терс маалыматтарды камтыйт;

4. Тележаңылыктарда тексттин мааниси чоң роль ойнойт, анын ичинде телеканалдын көз карашы менен негизги жаңылыктарды чагылдыруу жана маалыматты белгилүү бир ырааттуулукта жайгаштыруу Би-Би-Си кыргыз кызматынын эл аралык жаңылыктардын тизмеси: 1) “оор кабарлар” (саясий, эл аралык согуш, пандемия, жаңжал); 2) кыска кабарлар (эл аралык ар түрдүү маалыматтар); 3) “жумшак” кабарлар (бул убакытка сөзсүз түрдө кыргызстандын социалдык жөнөкөй жаңылыктары кетет); 4) кыска кабарлар; 5) “жумшак” эл аралык социалдык кабарлар;

5. Аудиторияга маалымат берүү жана таасир берүү үчүн этиштер, көп компоненттүү сөз айкаштары жана суроо конструкциялары сыяктуу синтаксистик жана лексика-семантикалык каражаттар колдонулат. Бул жөнөкөй түзүлгөн баш сөздөргө караганда кыска нуска жана окуп жаткан аудиториянын көзүнө тез илинип кызыгууну жараткандыгын байкаса болот;

6. Көрүүчүлөргө манипуляциялык таасирди күчөтүү үчүн телекөрсөтүү жаңылыктарынын тексттеринин интонациялык мүнөздөмөлөрү, мисалы, үнүнүн жогорулашы жана бийиктиги колдонулушу мүмкүн. Би-Би-Си кыргыз кызматынын 15 мүнөттүк программасында алып баруучунун кептик портрети тууралуу айта кетсек – ар бир чыгарылышы салттуу фраза менен башталат: “Саламатсыздарбы, түз эфирде Лондон Би-Би-Си кыргыз кызматы!”, “Дүйнөлүк соңку жаңылыктар менен тааныштырып мен Акчолпон Койчиева” жаңылыктардын акырында “Саламатта болуңуздар, дем алыш күндөрүңүздөр көңүлдүү өтсүн!” деп бүтүрөт [3]. Текстти окуганы бир темпте, өтө жай эмес жана бат эмес, орточо интонацияда, ар бир сөз түшүнүктүү жана жеткиликтүү. Эфир алдында өзүн алып жүрүүсү өзүн ишенимдүү алып жүрөт.

Кыргызстандын маалымат мейкиндигинде чет элдик “Азаттыктын” берүүлөрү өзгөчө орчундуу мааниге ээ.

2020-жылдын 5-майында “Азаттык” радиосунун “Каректе Евразия” программасынын кезектеги чыга-

рылышы эфирге чыкты [6]. Алып баруучусу Айгерим Акылбекова. Хронометражы - 30 мүнөт. Программа саламдашуудан жана көрсөтүүнүн темасы тууралуу кыскача анонс берүүдөн башталды: "Бул берүүдө биз Евразия чөлкөмүндө жана коңшу өлкөлөрдө болгон олуттуу, кызыктуу окуялар жөнүндө баяндайбыз". Жанры маалыматтык, тематикасы эл аралык жаңылыктар менен тааныштыруу болду. Тема актуалдуу, анткени бүткүл дүйнөнү тынчсыздандырып турган маселе тандалган. Алдыдагы жаңылыктардын мазмуну менен кыскача тааныштырылды: Тажикстанда Covid-19га чалдыккандардын саны 230га жетти. Орусияда пандемия маалында ишсиз калгандар арасында Борбордук Азиядан барган мигрант мекендештер да бар. Берүүлөрдүн ортосунда албетте алып баруучу кийинки темага көпүрө катары өткөрүп турат.

Бул программанын жүрүшүндө алып баруучунун баяндамалары, интервьюлар колдонулду. Тандалып алынган тема учурга ылайык келгендиктен актуалдуу. Интервью берген адамдар окуяга түздөн түз катышкан адамдар болгондуктан алардын айтып бергендери көпчүлүктү кайдыгер калтырбайт. Жарым саатка ылайыкташкан бул берүү камтылган маалыматтарынын мазмундуулугу менен өзгөчөлөнөт.

"Азаттык" тарабынан даярдалган "Биз жана дүйнө" берүүсүнүн кезектеги чыгарылышы. 14-апрель 2022-жыл. Темасы - "Украина: согуш кылмыштарына ким жооптуу?" программасы эфирге чыкты. Баш сөзүн талдасак, суроолуу белгиси менен түзүлгөн. Сайтка киргенде эле сүрөттөр, видеолор, журналисттин кадр артындагы тексти (КАТ) окуп жаткан сөздөрү психикасы жактан начар адамдарга терс таасирин тийгизет. Репортажда көрүүчүлөрдү таң калтырган, жагымсыз болгон зордук-зомбулуктун натыйжасы, канды чагылдырылган контент бар. Мындай кадрларды бүдөмүк фон менен жабуу абзел. Ошондой эле, мындай сюжетти көргөн адамдарды агрессияга үндөгөндөй болот. Бул биринчи кезекте эле ММК жана журналисттин кесиптик этиканы бузуп жатышканы байкалат. Мындан тышкары медиатекстте: тургундардын сөөгү, ондогон аялдар жана балдар зордукталды, геноцид деген сөздөрдү кездештиребиз. ММК коомго зордук-зомбулукту ачык-айкын жарыялап таратуудан алыс болуш керек. Бул репортаж чыгыштагы чыр-чатакты чагылдырып жаткандыктан сүйлөө темп жана ритми бир аз тез жана оор сөздөргө басым жасалган.

Эми биз азыр эл аралык ММКлардан алыстап Кыргызстандын улуттук жана жеке каналдардын чет элдик жаңылыктарды чагылдыруусуна көңүл буруп көрөлү. Кыргызстандын мамлекеттик жана жеке телеканалдары акыркы чыгарылыштарында Украинадагы окуяларды кандай чагылдырышты?

Канча күндөн бери Украинада согуш жүрүп жаткан убакта, эл аралык коомчулук окуяларга кылдат-

тык менен көз салып жаткан. Кырдаал абдан кайгылуу, жабыркагандар көп, анын ичинде карапайым калк да бар. Украинанын шаарлары аткыланып, бомбаланып жатты. Бул теманын номер биринчи болуп калганы таң калыштуу эмес, бул тууралуу маалымат бүткүл дүйнөдө айтылып келет. Эл аралык медиа-ресурстары окурмандарга жана көрүүчүлөргө болуп жаткан бардык нерселер жөнүндө ыкчам маалымат берип турушту.

Бардык Казакстан телеканалдарынын акыркы чыгарылыштары Орусиянын Украинанын аймагында баштаган аскер операциялары менен башталса, алардан айырмаланып, бул окуялар Кыргызстандын телеканалдарынын негизги жаңылыктарына айланбагандыгын байкаса болот.

"7-канал" телеканалы. 2022-жылдын 25-февралында "7" телеканалдын жума күнкү жыйынтыктоочу чыгарылышы УМККнын басма сөз кызматына шилтеме берүү менен КРдын Транспорт жана коммуникация министрлигинин кызматкеринин кармалышы тууралуу маалымат менен башталды.

Андан соң коррупцияга шектелип камалып, мамлекетке миллиондогон сом төлөгөн башка аткаминерлер тууралуу сюжет тарады. Дегеле экинчи сюжет толугу менен мамлекет башчысы менен УМККнын башчысынын коррупцияга каршы күрөшү тууралуу маалыматка арналды.

Ал эми онунчу мүнөттө гана журналисттер Украина тууралуу сөз кылышты. Бирок алар окуя тууралуу кеңири сөз кылбай, Украинада жүргөн кыргызстандыктар эвакуацияланат деген КРдин Тышкы иштер министрлигинин билдирүүсүн гана жарыялашты.

Тышкы иштер министрлигинин пресс-релизинде: «Кыргыз Республикасынын Тышкы иштер министрлигинин маалыматы боюнча, Украинада Кыргыз Республикасынын 1300 жараны бар, алардын 680и консулдук каттоодо турат» - деп айтылат.

Кийинки сюжетте журналисттер Тышкы иштер министри Руслан Казакбаев Украинанын элчисин кабыл алганын жазып чыгышты. Кадр аркасындагы текстте элчи министрге Украинадагы кырдаал боюнча маалымат бергени, министр жаңжалды тынчтык жолу менен жөнгө салууга үмүт артканы айтылат. Андан ары журналисттер Евразиялык өкмөттөр аралык кеңештин жыйынына токтолуп, кеңештин төрагасы Акылбек Жапаров менен Казакстандын президенти Касым-Жомарт Токаевдин жолугушуусуна, мемориалдык иш-чараларда мал союуга тыюу салуу жөнүндө жарлыкка жана башка иш-чараларга токтолушту [7].

"Пирамида" телеканалы. «Пирамида» телеканалы боюнча жума жыйынтыгы жекшемби "Политобзор" программасында көрсөтүлөт.

2022-жылдын 27-февралында жуманын жыйынтыгы боюнча берүү 17 мүнөткө созулду жана жергиликтүү кабарды жарыялоо менен баштаган. Бирок,

жарыялангандан кийин, журналист Сүйүнай Тагаева Украина тууралуу кабарды баштады:

"Негизги эл аралык жаңылыктар чыгарылышы Украинадагы кырдаалга байланыштуу болот. Россиянын кол салуусу тууралуу видео тарап жатат. Ал эми лидерлери кайрылууларды жасап, кырдаалга көз салып турушат".

Кайсы лидерлер экенин диктор тактаган жок. Украинадагы терезелери талкаланган турак жайлар жана күйүп жаткан объекттер түшкөн кадрлар көрсөтүлгөн. Андан ары, мамлекет башчысы Садыр Жапаровдун Минск келишимдеринин талаптарын сактоо зарылчылыгын белгилегендиги тууралуу кайрылуусун берилген. Андан кийин, КРдин Тышкы иштер министрлигинин пресс-релизине таянып Украинадагы эвакуация болгон биздин жарандар жана алардын саны тууралуу маалымат болгон эмес.

Кабарда журналисттер доллардын курсунун секирүүсү жана рублдин курсунун түшүшү жөнүндө айтылды.

Андан кийинки "Пирамиданын" журналисттери тарабынан Москвадагы кармалган рейстер, кыргыз-орус соода-сатык мамилелер, азык-түлүк жана күйүүчү майга баанын кымбатташы тууралуу жаңылыктар орун алган [7].

"Ала-Тоо 24" телеканалы. 2022-жылдын 24-февралында жуманын жыйынтыгы боюнча берүү ишемби күнү кечинде "Ала-Тоо-24" бир саатка созулду.

Телеканал биринчи кезекте көрүүчүлөргө Евразиялык экономикалык биримдигине мүчө мамлекеттердин экономикалык жетишкендиктерин, ошондой эле, министрлер кабинетинин башчысы Акылбек Жапаров катышкан Евразия өкмөттөр аралык кеңешинин жыйыны тууралуу айтып берүүнү чечти. Сюжет 10 мүнөттөн ашык убакытка созулуп, андан кийин журналисттер доллардын курсу көтөрүлгөнүн кабарлашты. Андан кийин жаңжалды тынчтык жолу менен чечүү боюнча ТИМдин пресс-релизине токтолду:

"Кырдаал көптөгөн өлкөлөрдүн экономикасына таасирин тийгизди, Украинада рубльдин курсунун ылдыйлашы Орусияда иштеп жүргөн мекендештерибизге таасирин тийгизди".

Андан кийин валюта рыногу жөнүндө сөз болду. Кийинки сюжет ата мекендик өндүрүүчүлөрдү, анын ичинде дыйкандарды жеңилдетилген насыялоо менен колдоо көрсөтүүсү тууралуу окуя болду.

«Өткөн жылы Садыр Жапаровдун демилгеси жа-

на көрсөтмөсү менен Баткен облусуна өзгөчө макам берген мыйзам кабыл алынган. Биринчи кезекте анын ичинде бир катар жеңилдетүүлөр жана артыкчылыктар каралды. Ал эми бүгүнкү күндө райондо чек арага жакын 62 айылдын тургундарына колдоо көрсөтүү жана өнүктүрүү боюнча долбоорлор акырындык менен ишке ашырыла баштады», - деп билдирүүсүн журналист министрлер кабинетинин башчысын Баткен облусуна болгон иш сапары тууралуу маалыматка ушундай сөздөр менен өтүп кетти. Кийинки 10 мүнөттө ал бийликтер аймакты кантип өнүктүрүүнү көздөп жатканын айтып берди [7].

Макаланын жыйынтыгында, жергиликтүү жана эл аралык медиа уюмдарынын маалыматтык берүүлөрүнүн ортосунда айырма бар болгондугун көрө алдык. Бул биринчиден ошол медиа уюмдун аудиториясына, редакциянын саясатына, алардын ички жоболоруна, эрежелерине байланыштуу болгондугу менен түшүндүрүлөт. Эл аралык медиаканалдар коомдун социалдык маселелерин чагылдырып, өлкөнүн ар тармагындагы олуттуу маселелерди элге жеткирүүдө. Коомдук пикирди калыптандырууну ишке ашырууда эл аралык жаңылыктарды берүүдөгү өзгөчө ролун жана ордун баса белгилеп кетүү кажет. Айрыкча, азыркы учурда ар бир ММКнын интернет-басылмалары, социалдык платформаларда жеке баракчалары болгондуктан жана алардын аудиториясына маалыматты билдирүү жана кайтарым байланышын чыңдоо мүмкүнчүлүгү жогору.

Адабияттар:

1. Акматбекова Ж. А., Дүйшекеева А.Т. Массалык коммуникациянын теориясы жана практикасы: окуу куралы. – Бишкек, 2022. – 380 б.
2. Акматбекова Ж. А., Бокоева Ж. "Журналистика. Жарнама иши жана коомчулук менен байланыш" тармагы боюнча терминдердин жана атоолордун түшүндүрмө сөздүгү. – Бишкек, 2018. -128 б.
3. <http://www.bbc.com/kyrgyz>
4. Добросклонская Т.Г., Половский А.В. Дискурс современных массмедиа в перспективе теории, социальной практики и образования // II Международная научно-практическая конференция и II Международный научный семинар // Выпуск №2, 6 октября. - Б., 2016. - С.13-22.
5. Гаврилов К.К. Как делать сюжет новостей и стать медиа-творцом. – СПб., 2007. – 299 с.
6. <http://www.azattyk.org>
7. <https://www.youtube.com/>
8. Койчуманова Н.Т., Кокомбаев К.С Современное положение телепередачи в социальных сетях. / Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана. 2022. №. 1. С. 116-121.